

8. Российское законодательство X – XX веков : [тексты и комментарии] : в 9 т. / под общ. ред. О. Чистякова. – М. : Юридическая литература, 1984–1994. – Т. 3 : Акты Земских соборов. – 1985. – 512 с.
9. Российское законодательство X – XX веков : [тексты и комментарии] : в 9 т. / под общ. ред. О. Чистякова. – М. : Юридическая литература, 1984–1994. – Т. 5 : Законодательство периода расцвета абсолютизма. – 1987. – 528 с.
10. Российское законодательство X – XX веков : [тексты и комментарии] : в 9 т. / под общ. ред. О. Чистякова. – М. : Юридическая литература, 1984–1994. – Т. 6 : Законодательство первой половины XIX века. – 1988. – 432 с.
11. Филонов В. Актуальные проблемы современной криминологии / В. Филонов. – Донецк : Донецчина, 1997. – 417 с.

Анотація

Казміренко В. О. Історичні передумови розбою як суспільно-небезпечного явища. – Стаття.

У статті подано історичний аналіз, а також трактування розбою, що належить до «традиційних» злочинів у структурі загальнокримінальної злочинності як суспільно небезпечного явища впродовж віків. Зазначено, що поняття розбою залишалось незмінним: це насильство, небезпечно для життя та здоров'я потерпілого, що застосовувалося з метою заволодіння його майном. Встановлено, що міра покарання, яка застосовувалася до розбійників, завжди була однією з найвищих.

Ключові слова: злочини, розбій, насильство, покарання, майно.

Аннотация

Казмиренко В. А. Исторические предпосылки разбоя как общественно-опасного явления. – Статья.

В статье приводится исторический анализ, а также трактовка разбоя, который принадлежит к «традиционным» преступлениям в структуре общеуголовной преступности как общественно опасного явления на протяжении веков. Указано, что понятие разбоя оставалось неизменным: это насилие, опасное для жизни и здоровья потерпевшего, которое применялось с целью завладения его имуществом. Установлено, что мера наказания, которая применялась к разбойникам, всегда была одной из самых высоких.

Ключевые слова: преступления, разбой, насилие, наказание, имущество.

Summary

Kazmirenko V. A. The historical background of robbery as a socially dangerous phenomenon. – Article.

The article provides a historical analysis and interpretation of the robbery, which belongs to the “traditional” crimes in the structure of common crime as a socially dangerous phenomenon for centuries. Pointed out that the concept of robbery remained constant: the violence, danger to life and health of the victim, which was used for the purpose of taking possession of his property. It was found that the penalty that applies to robbers always been one of the highest.

Key words: crime, robbery, violence, punishment, property.

УДК 343.232:349.6

Я. О. Ліховіцький

СИСТЕМА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть науково-технічна революція спричинила колосальне зростання матеріальних і духовних можливостей людства, як творчих, так і руйнівних. Нині світова громадськість приділяє значну увагу гострим екологічним проблемам. Зацікавленість ними зумовлюється насамперед турботами про безпеку й виживання людства та всього живого на Землі.

© Я. О. Ліховіцький, 2015

Сучасна цивілізація – це постіндустріальна цивілізація, високі технології, інформаційне суспільство. Усе це визначатиме контури майбутнього суспільства. Водночас сучасний стан екологічної безпеки України визначається не лише масштабами завдань, що виникають, а й специфікою їхнього вирішення. На фоні політичної та економічної ситуації, яка склалася в Україні, проблема відношень із природним оточенням відкладається в побутовій свідомості на задній план. Найбільшу увагу привертають такі аспекти загострення екологічної ситуації, як погіршення якості життя в результаті забруднення довкілля й наслідків антропогенних катастроф.

Велике занепокоєння викликає надмірна концентрація екологічно небезпечних виробництв, застаріле й неефективне природоохоронне обладнання на завершальних стадіях технологічної послідовності, ненадійність технічних систем і недостатня кваліфікація кадрів на підприємствах із підвищеним екологічним ризиком. Останнім часом у зв'язку з подіями на Сході України та реальною загрозою терористичних актів з'явилася якісно нова проблема – забезпечення належного рівня екологічної безпеки на об'єктах, які є потенційно небезпечними для довкілля. Усе це може призвести до екологічно зумовленої соціальної напруженості як у національному, так і в міжнародному масштабах, тому потребує створення державної системи екологічної безпеки, що має гарантувати захист громадян і природи України від негативного впливу антропогенних чи техногенних чинників.

Серед пріоритетних завдань, що вирізняються в цьому контексті, назвемо розробку напрямів кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища. Тому дослідження та вирішення проблем теоретичного й прикладного характеру в цій сфері є своєчасним та актуальним завданням кримінально-правової науки.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища певною мірою розроблялися в юридичній літературі. Суттєвий внесок у дослідження цих питань зробили такі вітчизняні науковці, як С.Б. Гавриш, Н.Г. Іванова, Т.В. Корнякова, В.К. Матвійчук, О.В. Мельник, В.О. Навроцький, Г.С. Поліщук, В.М. Присяжний, Ю.А. Турлова, Ю.С. Шемшученко, А.М. Шульга, І.О. Харь. Однак багато проблемних питань зазначеної тематики юристами не вивчалися, а деякі розроблялися недостатньо. Багато наукових праць ґрунтуються на застарілій нормативній базі, зокрема, поза увагою науковців залишилися вперше криміналізовані діяння проти навколишнього природного середовища, суть зазначених злочинів, генезис кримінального законодавства у відповідній сфері.

Мета статті полягає в науковому осмисленні чинного кримінального законодавства з позицій нових підходів у досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу. Ефективність охорони природної сфери багато в чому залежить від досконалості закону. Як зазначається в науковій літературі, попереднє кримінальне законодавство відображало безнадійно застарілу концепцію пріоритету економічних інтересів держави над екологічними [1, с. 80]. Кримінальний кодекс України 1960 р. містив 14 норм про злочини проти природи, що були розміщені в різних главах: VI «Господарчі злочини» та X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я». Зазначені норми не враховували якісну зміну характеру екологічних злочинів, що зумовлювалися

новітніми досягненнями науки й техніки. Це стосується насамперед забруднення довкілля, яке не лише заподіює величезну екологічну шкоду, а й створює загрозу самим біологічним основам життя, здоров'я та розвитку людини (наприклад, не продуманої побудови екологічно небезпечних об'єктів, порушення правил екологічної безпеки тощо).

У Кримінальному кодексі України, що набув чинності 01.09.2001 р., відповідальність за екологічні злочини передбачається в 19 нормах, об'єднаних в окремий розділ VIII «Злочини проти довкілля». Пізніше, у 2010 р., цей розділ було доповнено ще двома нормами: ст. 239-1 «Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель» та ст. 239-2 «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах» [2].

Щодо необхідності зосередження норм екологічного характеру в окремому розділі неодноразово висловлювалися юристи-науковці. Зокрема, Ю.С. Шемшученко вважав: «Становище, коли відповідні статті знаходяться в розділах про злочини проти соціалістичної власності, громадської безпеки та громадського порядку, здоров'я та про господарчі злочини, суперечить розумінню навколишнього середовища як єдиного комплексу, єдиної системи, усі елементи якої взаємопов'язані» [3, с. 181].

У чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК України) система Особливої частини відобразила не лише певні теоретичні набутки науки кримінального права з питань її побудови, а й суспільні уявлення про навколишнє природне середовище як одну з найважливіших соціальних цінностей. З прийняттям зазначених кримінально-правових норм з'явилося чітке визначення в законі кола екологічних злочинів, що дозволяє систематизувати їх та узаконити саму назву цих посягань. Вказані норми являють собою системне утворення, поєднуються єдиним об'єктом – природним середовищем України. Головною їх функцією є охорона навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки як умови нормального існування й життєдіяльності людини. Саме вказівка в КК України на те, що кримінальне законодавство має своїм завданням охорону довкілля та запобігання злочинам (ст. 1 КК України), підкреслює його екологізацію та активний запобіжний характер. Також це відповідає сучасному значенню проблеми ефективності охорони навколишнього природного середовища, сприяє забезпеченню єдності в підходах до криміналізації й пеналізації посягань у сфері екології.

Варто зауважити, що всупереч соціальній цінності елементів навколишнього природного середовища, істотному погіршенню стану екологічної безпеки, а також фактичним численним порушенням правил природокористування та природоохорони в країні реєструється незначна кількість злочинів в аналізованій сфері. За офіційними статистичними даними середньорічний показник таких зареєстрованих злочинів становить близько 2 000 (у 2014 р. – 2 624 кримінальні правопорушення [4]), а в загальній структурі злочинності становить менше 0,3–0,4%.

Специфіка цих злочинів проявляється також у їх структурі. Незважаючи на те, що розділ VIII Особливої частини КК України поєднує 21 норму, на практиці застосовується лише декілька з них. Так, аналіз правозастосовної практики дозволяє виявити чітку тенденцію: застосовуються норми про відповідальність за злочини, пов'язані з незаконним заволодінням природними ресурсами. Так, основне місце

в структурі злочинів проти навколишнього природного середовища посідають незаконне вирубування лісу, незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, незаконне полювання, порушення правил охорони надр. На вказані чотири злочини припадає більше 90% усіх злочинів проти довкілля.

Деякі кримінально-правові норми практично не застосовуються. З огляду на розроблені кримінально-правовою наукою критерії криміналізації діянь виникають сумніви щодо доцільності існування такого складу злочину, як проведення вибухових робіт із порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250 КК України). За даними судової статистики протягом 25 років в Україні не зафіксовано жодного випадку засудження осіб, винних у вчиненні цього злочину. Про доцільність вилучення цього діяння з кола злочинних зазначали ще в 1989 р. окремі вчені, мотивуючи це тим, що кримінальна відповідальність за відповідне правопорушення практично не застосовується [3, с. 185]. Пропозиція, на нашу думку, є слушною, тому слід було б декриміналізувати це діяння, обмежившись застосуванням до потенційних порушників цієї норми адміністративно-правових санкцій. З огляду на те, що склад злочину, передбачений ст. 250 КК України, сконструйовано як формальний, доцільно створити аналогічну, без змін у диспозиції, адміністративно-правову норму та доповнити нею главу 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури».

З метою конкретизації специфіки (особливостей соціальних цінностей, соціально важливих відносин), що становлять (утворюють) об'єкт кримінально-правової охорони під час посягань у сфері навколишнього природного середовища, слід звернутися до аналізу їх родового об'єкта.

На переконання Т.В. Корнякової, розташовування (розміщення) злочинних діянь у розділах Особливої частини КК України за критеріями їх родового об'єкта та віднесення норм про кримінальну відповідальність за злочини у сфері довкілля до розділу VIII «Злочини проти довкілля» є свідченням того, що родовим об'єктом усіх таких злочинів є саме довкілля, навколишнє природне середовище [5, с. 125].

Нормативне визначення родового об'єкта злочинів у сфері довкілля фактично наведено в ст. 1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. під час означення завдання законодавства про охорону навколишнього природного середовища [6]. Це відносини в галузі охорони, використання й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій і природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Визнання навколишнього природного середовища самостійним родовим об'єктом самостійної групи злочинів, які повинні об'єднуватися в окремий розділ Особливої частини КК України, визначає необхідність аналізу системи цих злочинів. У науці кримінального права обґрунтовується, що побудова системи злочинів повинна здійснюватися на основі їх об'єкта. Критерієм систематизації окремих груп злочинів залежно від ступеня узагальнення виступають родовий і видовий (групо-

вий) об'єкти злочинів [4, с. 66]. За допомогою родового об'єкта вирішується питання про необхідність об'єднання окремих злочинів у самостійний розділ Особливої частини КК України, визначається місце цього розділу в системі норм та інститутів Особливої частини КК України. Видовий (груповий) об'єкт злочинів дозволяє здійснити структурування розділу Особливої частини КК України, сформованого на підставі родового об'єкта, а також провести типологізацію цих злочинів.

Необхідно звернути увагу на місце розташування аналізованого розділу в Особливій частині КК України, адже структура й порядок розташування розділів Особливої частини КК України виступає певним показником реалізації положень Конституції України в кримінальному законодавстві, яке відповідно до ст. 3 КК України ґрунтується на Конституції України. Цій проблемі у своїх працях приділяли увагу такі видатні науковці, як А.П. Гетьман, Ю.С. Шемшученко, Ю.І. Ляпунов та інші, обґрунтовано вважаючи, що місце розділу, який об'єднує злочини проти довкілля, постає відразу після розділів про державні злочини та злочини проти особи [3, с. 182]. З огляду на конституційні норми, які проголошують людину, її права та свободи найвищою соціальною цінністю, доцільно розмістити розділи таким чином: першим – «Злочини проти життя та здоров'я особи», а другим і третім – «Злочини проти волі, честі та гідності особи» та «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи». Оскільки злочини проти довкілля посягають на найголовніші основи біологічного існування людини та в підсумку є злочинами проти особи, доцільно розмістити цей розділ четвертим.

Проблема наукової систематизації злочинів проти навколишнього природного середовища останнім часом привертає значну увагу криміналістів. Це пояснюється тим, що лише протягом останніх п'ятнадцяти років було розроблено наукову класифікацію об'єктів злочинів як першооснову систематизації всіх злочинів і, відповідно, діянь проти навколишнього природного середовища. Питання системи злочинів проти навколишнього природного середовища неодноразово піднімалися та обговорювалися у юридичній літературі, адже успішна систематизація складів злочинів проти навколишнього природного середовища має важливе значення як для теорії кримінального права, так і для законотворчої діяльності й правозастосовної практики [7, с. 119].

Побудова будь-якого кримінально-правового інституту Особливої частини КК України передбачає також класифікацію норм, які до нього належать. В.Д. Пакутін стверджує: «Наукова класифікація <...> є поділом кримінально-правових норм на визначені підгрупи на основі подібності та різниці їх найбільш суттєвих ознак, яке проведене таким чином, щоб кожна підгрупа займала серед членів поділу відповідне місце» [8, с. 58]. Значення класифікації кримінально-правових норм у сфері охорони довкілля полягає в тому, що вона дозволяє більш глибоко охарактеризувати кожну норму, яка входить у зазначений розділ, або їх групу, чіткіше уявити їх співвідношення з іншими нормами та виявити можливі протиріччя, а також визначити субординацію між ними.

У кримінально-правовій науці запропоновано декілька варіантів класифікацій аналізованих норм. Так, В.К. Матвійчук пропонує розподіл норм залежно від таких видів природних об'єктів: літосфера; біосфера; гідросфера; атмосфера; біосфера та гідросфера; біосфера, гідросфера, літосфера та атмосфера [7, с. 392].

На нашу думку, підставою для класифікації зазначених норм повинні бути найбільш суттєві та важливі в практичному плані критерії щодо того, яким є об'єкт злочинів проти довкілля. Вибір об'єкта як головного критерію класифікації в кримінальному праві є традиційним, від чого, на наше переконання, недоцільно відмовлятися. У межах кримінально-правового інституту охорони довкілля кожна норма виконує певні функції, які обумовлюються характером і специфікою охоронюваних нею суспільних відносин. Саме своєрідність кожного природного об'єкта накладає відбиток на його охорону засобами кримінального законодавства. Саме відмінності в природних об'єктах обумовлюють існування значної кількості кримінально-правових норм екологічного характеру.

С.Б. Гавриш за критерієм безпосереднього об'єкта виокремлює такі підгрупи злочинів у сфері навколишнього природного середовища: а) злочини проти екологічної безпеки; б) злочини у сфері землекористування, охорони надр, атмосферного повітря; в) злочини у сфері охорони водних ресурсів; г) злочини у сфері лісокористування, захисту рослинного й тваринного світу [9, с. 214–215].

Залежно від спрямованості екологічних посягань М.І. Хавронюк запропонував таку структуру розділу КК України, що містить норми екологічного характеру: відділ 1 «Злочини проти екологічної безпеки»; відділ 2 «Злочини проти порядку використання землі, її надр, повітря та вод»; відділ 3 «Злочини проти рослинного й тваринного світу» [10, с. 53].

Водночас, на нашу думку, не є логічним поєднання в одну групу таких різноманітних злочинів, як, наприклад, посягання на водні ресурси, надра й атмосферне повітря. Вільною від зазначених недоліків є класифікація кримінально-правових норм у сфері охорони довкілля, що ґрунтується на чотириступеневій класифікації об'єкта злочину: 1) норми, що встановлюють відповідальність за посягання на навколишнє середовище в цілому; 2) спеціальні норми, що охороняють окремі елементи чи об'єкти довкілля. До першої групи належать ст. ст. 236–238 та 253 КК України, у яких закріплено загальний склад злочину проти навколишнього середовища. Норми, що належать до другої групи, встановлюють відповідальність за посягання на окремі види об'єктів довкілля та будуються за принципом і структурою загальних норм, виділяючи в них характеристику охоронюваного природного об'єкта, способи злочинного посягання й наслідки [1, с. 81].

Залежно від видового об'єкта злочину, тобто природного об'єкта, на який спрямовано злочинне посягання, друга група злочинів у запропонованій класифікації поділяється на сім підгруп: 1) злочини проти довкілля у сфері охорони земель (ст. ст. 239, 239-1, 239-2, 254 КК України); 2) злочини проти довкілля у сфері охорони надр (ст. 240 КК України); 3) злочини проти довкілля у сфері охорони вод (ст. ст. 242, 243 КК України); 4) злочини проти довкілля у сфері охорони атмосферного повітря (ст. 241 КК України); 5) злочини проти довкілля у сфері охорони тваринного світу (ст. ст. 248, 249, 250, 251 КК України); 6) злочини проти довкілля у сфері охорони рослинного світу (ст. ст. 245, 246, 247 КК України, а також ст. 249 КК України в частині незаконного зайняття добувним промислом промислових водних рослин і водоростей, які використовуються для виготовлення продуктів харчування, добрив, медичних препаратів та які підлягають спеціальному пра-

вовому захисту); 7) злочини проти довкілля у сфері охорони природних територій та об'єктів особливої охорони (ст. ст. 244, 252 КК України).

На наше переконання, саме така система злочинів проти навколишнього природного середовища найбільшою мірою відповідає вимогам логічності й несуперечливості.

Висновки. Проведене дослідження особливостей кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища дає підстави вважати злочини проти довкілля самостійною групою злочинів, що й було втілено в життя з прийняттям чинного КК України. Саме своєрідність кожного природного об'єкта накладає відбиток на його охорону засобами кримінального законодавства. Відмінності в природних об'єктах зумовлюють існування значної кількості кримінально-правових норм у сфері охорони довкілля. Аналіз наявних класифікаційних систем злочинів проти довкілля дозволив визначити оптимальну їх модель, що ґрунтується на чотириступеневій класифікації об'єкта злочину та найбільшою мірою відповідає вимогам логічності й несуперечливості.

Література

1. Поліщук Г.С. Кримінально-правова характеристика злочинів проти довкілля / Г.С. Поліщук // Право України. – 2003. – № 3. – С. 80–84.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення у сфері довкілля : Закон України від 05.11.2009 р. № 1708-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1708-17>.
3. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии : [монография] / Ю.С. Шемшученко. – К. : Наукова думка, 1989. – 232 с.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень – лютий 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=111482&libid=100820&c=edit&_c=fo.
5. Корнякова Т.В. Об'єкт посягання і система злочинів у сфері навколишнього природного середовища / Т.В. Корнякова // Право України. – 2009. – № 2. – С. 121–134.
6. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
7. Матвійчук В.К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : [монографія] / В.К. Матвійчук. – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.
8. Охрана окружающей среды: управление, право : сб. науч. трудов / Ин-т государства и права АН УССР. – К. : Наукова думка, 1982. – 207 с.
9. Кримінальне право України: Особлива частина : [підручник] / за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. : Юрінком Інтер ; Х. : Право, 2010. – 496 с.
10. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / М.І. Хавронюк ; Київський нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 562 с.

Анотація

Ліховіцький Я. О. Система злочинів проти навколишнього природного середовища. – Стаття.

У статті проаналізовано різні підходи до формування теоретико-правової системи злочинів проти навколишнього природного середовища. На підставі наведеного аналізу зроблено висновок, що саме відмінності в охоронюваних засобами кримінального права природних об'єктах зумовлюють існування значної кількості кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочинні посягання на довкілля.

Ключові слова: злочини проти навколишнього природного середовища, кримінально-правова охорона, довкілля, природний об'єкт.

Аннотация

Лиховицкий Я. О. Система преступлений против окружающей среды. – Статья.

В статье проанализированы различные подходы к формированию теоретико-правовой системы преступлений против окружающей среды. На основании приведенного анализа сделан вывод, что именно различия в охраняемых средствами уголовного права природных объектах обуславливают существование значительного количества уголовно-правовых норм, устанавливающих ответственность за преступные посягательства на окружающую среду.

Ключевые слова: преступления против окружающей среды, уголовно-правовая охрана, окружающая среда, природный объект.

Summary

Likhovitskiy Y. O. System of crimes against the natural environment. – Article.

In the article under consideration had been analyzed the different approaches to the formation of theoretical and legal system of crimes against the natural environment. Based on the given analysis was made the conclusion, that these differences in protective means of criminal law of natural objects determine the existence of a large number of criminal and legal principles of law that establish criminal responsibility for criminal encroachment on the environment.

Key words: crimes against the environment, criminal law protection, environment, natural object.

УДК 343.18

А. С. Макаренко

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В ОБМЕЖЕННІ СУДДІВСЬКОГО РОЗСУДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Суддівський розсуд у кримінальному праві – це правозастосовна інтелектуально-вольова діяльність судді, яка є передбаченою кримінальним законом мірою свободи вибору одного з варіантів рішення в кримінальному провадженні. На сьогодні постають питання, якими є межі розсудової діяльності, яким повинне бути «оптимальне» співвідношення формальних і дискреційних засад у кримінальному законі, чим обмежується судова дискреція під час винесення рішення в провадженні. Аксиомою є те, що саме кримінальний закон встановлює межі суддівського розсуду, що знову підкреслює правовий характер суддівського розсуду. Розсуд не є безмежним. Закріплення законом відносно визначених норм, оціночні поняття й терміни, цілі, які переслідує кримінальне законодавство, – це своєрідний спосіб вираження волі законодавця, що виступає важелем, за допомогою якого в результаті реалізації суддями права на розсуд досягається певна стабільність і впорядкованість, а також баланс у суспільних відносинах. При цьому межі суддівського розсуду можуть носити чіткий характер (ст. ст. 47, 48 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) тощо) або приблизний (що стосується оціночних понять, юридичних термінів). Однак чи дійсно безспірним є твердження, що лише кримінальний закон встановлює межі вибору рішення в кримінальному провадженні? Звичайно, у пошуках відповіді на це питання ми загалом зіштовхуємося з проблематикою визначення джерел кримінального законодавства.

Справедливим є твердження О.С. Кузембаєва, який із жалем констатує, що в кримінальному праві не повною мірою використовуються досягнення загальної